

وَ قَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا لَوْ لَا نُزِّلَ عَلَيْنَا
 الْمَلَائِكَةُ أَوْ نَرَى رَبَّنَا لَقَدْ اسْتَكْبَرُوا فِي أَنْفُسِهِمْ وَ
 عَتَوْا عُتُوًّا كَبِيرًا (21) يَوْمَ يَرَوْنَ الْمَلَائِكَةَ لَا بُشْرَى
 يَوْمَئِذٍ لِلْمُجْرِمِينَ وَ يَقُولُونَ حِجْرًا مَحْجُورًا (22) وَ
 قَدِمْنَا إِلَى مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَاءً مَنْثُورًا
 (23) أَصْحَابُ الْجَنَّةِ يَوْمَئِذٍ خَيْرٌ مُسْتَقَرًّا وَ أَحْسَنُ
 مَقِيلًا (24) وَ يَوْمَ تَشَقَّقُ السَّمَاءُ بِالْغَمَامِ وَ نُزِّلَ
 الْمَلَائِكَةُ تَنْزِيلًا (25) الْمُلْكُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ
 لِلرَّحْمَنِ وَ كَانَ يَوْمًا عَلَى الْكَافِرِينَ عَسِيرًا (26) وَ
 يَوْمَ يَعَضُّ الظَّالِمُ عَلَى يَدَيْهِ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ
 مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا (27) يَا وَيْلَتَا لَيْتَنِي لَمْ أَتَّخِذْ
 فُلَانًا خَلِيلًا (28) لَقَدْ أَضَلَّنِي عَنِ الذِّكْرِ بَعْدَ إِذْ

جَاءَنِي وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِلْإِنْسَانِ خَذُولًا (29) وَ
 قَالَ الرَّسُولُ يَا رَبِّ إِنَّ قَوْمِي اتَّخَذُوا هَذَا الْقُرْآنَ
 مَهْجُورًا (30) وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا مِّنَ
 الْمُجْرِمِينَ وَكَفَى بِرَبِّكَ هَادِيًا وَنَصِيرًا (31) وَ
 قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ لَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً
 وَاحِدَةً كَذَلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهِ فُؤَادَكَ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلًا
 (32) وَ لَا يَأْتُونَكَ بِمَثَلٍ إِلَّا جِئْنَاكَ بِالْحَقِّ وَ
 أَحْسَنَ تَفْسِيرًا (33) الَّذِينَ يُحْشَرُونَ عَلَى
 وُجُوهِهِمْ إِلَىٰ جَهَنَّمَ أُولَٰئِكَ شَرُّ مَكَانًا وَ أَضَلُّ
 سَبِيلًا (34)

Such as fear not the meeting with Us (for Judgment) say: "Why are not the angels sent down to us, or (why) do we not see our Lord?" Indeed they have an arrogant conceit of themselves, and mighty is the insolence of their impiety! The day they see the

angels,- no joy will there be to the sinners that day: The (angels) will say: "There is a barrier forbidden (to you) altogether!" And We shall turn to whatever deeds they did (in this life), and We shall make such deeds as floating dust scattered about. The companions of the garden will be well, that day, in their abode, and have the fairest of places for repose. The day the heaven shall be rent asunder with clouds, and angels shall be sent down, descending (in ranks), - that day, the dominion as of right and truth, shall be (wholly) for (Allah) most merciful: it will be a day of dire difficulty for the misbelievers. The day that the wrongdoer will bite at his hands, he will say, "Oh! would that I had taken a (straight) path with the messenger! "Ah! woe is me! Would that I had never taken such a one for a friend! "He did lead me astray from the Message (of Allah) after it had come to me! Ah! the evil one is but a traitor to man!" Then the messenger will say: "O my Lord! Truly my people took this Qur'an for just foolish nonsense." Thus, have We made for every prophet an enemy among the sinners: but enough is thy Lord to guide and to help. Those who reject faith say: "Why is not the Qur'an revealed to him all at once? Thus (is it revealed), that We may strengthen thy heart thereby, and We have rehearsed it to thee in slow, well-arranged stages, gradually. And no question do they bring to thee but We reveal to thee the truth and the best explanation (thereof). Those who will be gathered to hell (prone) on their faces,- they will be in an evil plight, and, as to path, most astray.

جو لوگ ہمارے حضور پیش ہونے کا اندیشہ نہیں رکھتے وہ کہتے ہیں "کیوں نہ

فرشتے ہمارے پاس بھیجے جائیں؟ یا پھر ہم اپنے رب کو دیکھیں۔" بڑا گھمنڈ لے

بیٹھے یہ اپنے نفس میں اور حد سے گزر گئے یہ اپنی سرکشی میں۔ جس روز یہ

فرشتوں کو دیکھیں گے وہ مجرموں کے لیے کسی بشارت کا دن نہ ہوگا۔ چیخ اٹھیں گے کہ پناہ بخدا، اور جو کچھ بھی ان کا کیا دھرا ہے اُسے لے کر ہم غبار کی طرح اڑا دیں گے۔ بس وہی لوگ جو جنت کے مستحق ہیں اُس دن اچھی جگہ ٹھہریں گے اور دوپہر گزارنے کو عمدہ مقام پائیں گے۔ آسمان کو چیرتا ہوا ایک بادل اس روز نمودار ہوگا اور فرشتوں کے پرے کے پرے اتار دیے جائیں گے۔ اُس روز حقیقی بادشاہی صرف رحمن کی ہوگی اور وہ منکرین کے لیے بڑا سخت دن ہوگا۔ ظالم انسان اپنا ہاتھ چبائے گا اور کہے گا "کاش میں نے رسول کا ساتھ دیا ہوتا۔ ہائے میری کم بختی، کاش میں نے فلاں شخص کو دوست نہ بنایا ہوتا۔ اُس کے بہکائے میں آکر میں نے وہ نصیحت نہ مانی جو میرے پاس آئی تھی، شیطان انسان کے حق میں بڑا ہی بے وفانکلا۔" اور رسول کہے گا کہ "اے میرے رب، میری قوم کے لوگوں نے اس قرآن کو نشانہ تضحیک بنا لیا تھا۔" اے نبیؐ، ہم نے تو اسی طرح مجرموں کو ہر نبی کا دشمن بنایا ہے اور تمہارے لیے تمہارا رب ہی رہنمائی اور مدد کو کافی ہے۔ منکرین کہتے ہیں "اس شخص پر سارا قرآن ایک ہی وقت میں کیوں نہ اتار دیا گیا؟" ہاں، ایسا اس لیے کیا گیا ہے کہ اس کو اچھی طرح ہم تمہارے ذہن

نشین کرتے رہیں۔ اور (اسی غرض کے لیے) ہم نے اس کو ایک خاص ترتیب کے ساتھ الگ الگ اجزاء کی شکل دی ہے اور (اس میں یہ مصلحت بھی ہے) کہ جب کبھی وہ تمہارے سامنے کوئی نرالی بات (یا عجیب سوال) لے کر آئے اُس کا ٹھیک جواب بروقت ہم نے تمہیں دے دیا اور بہترین طریقے سے بات کھول دی۔ جو لوگ اوندھے منہ جہنم کی طرف دھکیلے جانے والے ہیں ان کا موقف بہت برا ہے اور ان کی راہ حد درجہ غلط۔

जो लोग हमने हुज़ूर पेश होने का अंदेशा नहीं रखते, वे कहते हैं, “क्यों न फ़रिश्ते हमारे पास भेजे जाएँ? या फिर हम अपने रब को देखें |” बड़ा घमंड ले बैठे ये अपने नफ्स में और हृद से गुज़र गए ये अपनी सरकशी में | जिस रोज़ ये फ़रिश्तों को देखेंगे वह मुजरिमों के लिए किसी बशारत का दिन न होगा | चीख उठेंगे कि पनाह-बखुदा, और जो कुछ भी उनका किया-धरा है उसे लेकर हम गुबार की तरह उड़ा देंगे | बस वही लोग जो जन्नत के मुस्तहिक हैं, उस दिन अच्छी जगह ठहरेंगे और दोपहर गुज़ारने को उम्दा मक़ाम पाएँगे | आसमान को चीरता हुआ एक बादल उस रोज़ नमूदार होगा और फ़रिश्तों के परे के परे उतार दिए जाएँगे | उस रोज़ हकीकी बादशाही सिर्फ़ रहमान की होगी | और वह मुनकिरीने के लिए बड़ा सख्त दिन होगा | ज़ालिम इन्सान अपने हाथ

~~~~~

चबाएगा और कहेगा, “काश मैंने रसूल का साथ दिया होता, हाय मेरी कमबख्ती, काश मैंने फलाँ शख्स को दोस्त न बनाया होता ! उसके बहकावे में आकर मैंने वह नसीहत न मानी जो मेरे पास आई थी, शैतान इनसान के हक़ में बड़ा ही बेवफ़ा निकला ।” और रसूल कहेगा कि “ऐ मेरे रब, मेरी क़ौम के लोगों ने इस कुरआन को निशानए-तज़हीक बना लिया था ।” ऐ नबी, हमने तो इसी तरह मुजरिमों को हर नबी का दुश्मन बनाया है और तुम्हारे लिए तुम्हारा रब ही रहनुमाई और मदद को काफ़ी है । मुनकिरीन कहते हैं, “इस शख्स पर सारा कुरआन एक ही वक़्त में क्यों न उतार लिया गया?”—हाँ, ऐसा इसलिए किया है कि इसको अच्छी तरह हम तुम्हारे ज़ेहननशीन करते रहें और (इसी गरज़ के लिए) हमने इसको एक ख़ास तरतीब के साथ अलग-अलग अजज़ा की शक़ल दी है और (इसमें यह मस्लहत भी है) कि जब कभी वह तुम्हारे सामने कोई निराली बात (या अजीब सवाल) लेकर आए, उसका ठीक जवाब बर-वक़्त हमने तुम्हें दे दिया और बेहतरीन तरीक़े से बात खोल दी—ज़ो लोग आँधे मुँह जहन्नम की तरफ़ ढकेले जानेवाले हैं उनका मौक़ाफ़ बहुत बुरा है और उनकी राह हद दर्जा ग़लत ।